

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE VALUE SPHERE OF MODERN YOUTH

У статті розкрито поняття ціннісних орієнтацій, які виступають як особистісно утворюючі системи і пов'язані з розвитком самосвідомості та усвідомлення власного «Я» у системі суспільних відносин. Зазначено, що ступінь сформованості ціннісних орієнтацій дає змогу визначити рівень сформованості особистості.

Зафіксовано, що у сучасній психологічній літературі під ціннісними орієнтаціями розуміється стійке, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних та духовних благ та ідеалів, які розглядають як предмети, цілі або засоби для задоволення життєвих потреб людини.

Окреслено, що цінності конкретної особистості формуються під впливом соціальної середовища і навіть особливостей тих соціальних груп, до яких належить ця особистість. Разом із цим одним із важливих питань, пов'язаних із розвитком особистості, є питання визначення умов проектування її успішного життєвого шляху.

Установлено, що спосіб, за допомогою якого людина свідомо будує своє життя, свій шлях, є життєвим цілепокладанням. На стадії студентства в умовах ускладнення системи відносин, у яку включена особистість, перед нею все частіше і в більш гострій формі постає проблема особистісного вибору, що вимагає усвідомлення своєї позиції, та особливого значення для студента набуває спілкування з однокурсниками.

Визначено, що сучасні молоді люди проявляють високий рівень значущості духовного ставлення до життя, матеріальних благ, простого сприйняття життя, оптимістичного та рішучого ставлення до життя, цінності самовизначення, прагнення до здобутків, позитивного ставлення до людей, цінності колективізму, значущості дружби, навчання, праці, дотримання законів.

Зазначено, що найбільш значущими потребами для сучасної молоді виступають: підвищення рівня майстерності та компетентності; забезпечення свого майбутнього; матеріальний комфорт; розвиток своїх сил та здібностей; бути зрозумілими іншими. Необхідність вибору цінностей виникає у момент кризи свідомості особистості як пошук нових орієнтирів. Творчість допомагає відчувати свою особисту свободу, усвідомити себе вільним. У творчості людина знаходить свою діяльність.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, свідомість, особистість, творчість, проекту-

вання життєвого шляху, цілепокладання, особистісний вибір, потреби.

The article reveals the concept of value orientations, which act as personality-forming systems and are associated with the development of self-awareness and awareness of one's own «I» in the system of social relations. It is noted that the degree of formation of value orientations allows determining the level of personality formation.

It has been recorded that in modern psychological literature, value orientations are understood as a stable, selective attitude of a person to a set of material and spiritual goods and ideals, which are considered as objects, goals or means for satisfying human life needs.

It is outlined that the values of a specific individual are formed under the influence of the social environment, and even the characteristics of those social groups to which this individual belongs. Along with this, one of the important issues related to personality development is the issue of determining the conditions for designing its successful life path.

It has been established that the way in which a person consciously builds his life, his path, is life goal setting. At the student stage, in the conditions of the complicated system of relations in which the individual is included, the problem of personal choice appears more and more often and in a more acute form, which requires awareness of one's position and communication with fellow students acquires special importance for the student.

It was determined that modern young people show a high level of importance of a spiritual attitude to life, material goods, a simple perception of life, an optimistic and decisive attitude to life, the value of self-determination, the desire for achievements, a positive attitude towards people, the value of collectivism, the importance of friendship, study, work, compliance with laws.

It is noted that the most significant needs for today's youth are: raising the level of skill and competence; secure the future; material comfort; develop your strengths and abilities; be understood by others.

The need to choose values arises at the moment of a crisis of the individual's consciousness as a search for new orientations. Creativity helps to feel one's personal freedom, to realize oneself as free. In creativity, a person finds his activity.

Key words: value orientations, consciousness, personality, creativity, life path design, whole attitude, personal choice, needs.

УДК 159. 92
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.10>

Мухіна Л.М.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології, філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
Національний університет
кораблебудування імені адмірала
Макарова

Невід'ємною частиною розвитку особистості є формування ціннісних орієнтацій.

Кожна людина протягом усього свого життя стикається з різними кризовими періодами, які впливають на ціннісні орієнтації, що сформувалися, і відбувається повна або часткова перебудова всіх якостей особистості, характерних для попереднього періоду.

Ціннісні орієнтації виступають як особистісно утворюючі системи та пов'язані, своєю

чергою, з розвитком самосвідомості та усвідомлення власного «Я» у системі суспільних відносин.

Ступінь сформованості ціннісних орієнтацій дає змогу визначити рівень сформованості особистості.

Мета статті: вивчення психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді.

Результати дослідження. Поняття «ціннісні орієнтації» є багатозначним міждисциплі-

нарним науковим поняттям, по-різному інтерпретується різними авторами.

А. Маслоу мало розмежує такі поняття, як «цінності», «потреби» і «мотиви», а В. Франкл – «цінності» і «сенси» [10].

Нині під ціннісними орієнтаціями слід розуміти стійке, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних та духовних благ та ідеалів, які розглядають як предмети, цілі або засоби для задоволення життєвих потреб людини. Таке визначення, на нашу думку, найбільш повно відображає зміст ціннісних орієнтацій людини, а також їх динамічний характер, функції та значення в житті людини, оскільки у цьому визначенні відзначається найважливіша роль ціннісних орієнтацій людини як один із регуляторів її поведінки та діяльності.

У психологічній літературі під поняттям «ціннісні орієнтації» часто розуміють компонент спрямованості особистості схильність до сприйняття умов життя та діяльності у їх суб'єктивній значущості. Тобто кожна особистість здатна розділяти та приймати матеріальні та духовні цінності. Виходить, що ціннісні орієнтації виступають як опорні установки для прийняття тих чи інших рішень, а також для регуляції поведінки. Під час визначення поняття «ціннісні орієнтації» варто також звернути увагу на поняття «цінність», оскільки визначення одного без іншого неможливе.

Е. Толмен розглядає цінність як привабливість цільового об'єкта, оскільки поряд із потребою вона визначає потребу мети [1].

Цінності конкретної особистості формуються під впливом соціального середовища і навіть особливостей тих соціальних груп, до яких належить ця особистість.

Система цінностей окремої особистості чи соціальної групи залежить від вікових, статевих та психологічних особливостей, соціального, економічного, політичного, професійного, національного, етнічного статусу [8].

Сьогодні одним із важливих питань, пов'язаних із розвитком особистості, є питання визначення умов проектування її успішного життєвого шляху. Це зумовлено необхідністю підготовки конкурентно здібної, активної, відповідальної, творчо мислячої особистості.

Перше систематичне вивчення закономірностей життєвого шляху було здійснено в західній психології. Це питання стало центральним у дослідженнях провідних західних психологів, серед яких: А. Адлер, Е. Берн, Ш. Бюлер, Л. Зонді, К. Стайнер, Ж. Піаже, Е. Фромм, К. Юнг та ін.

Сучасні вчені, торкаючись питання проектування життєвого шляху в молодому віці, вивчали окремі структурні компоненти й механізми цього утворення. У більшості наукових праць висвітлюються психологічні особливості проектування молодими людьми їхніх

смысло-життєвих та ціннісних орієнтацій щодо вироблення автономних способів взаємодії у інтимно-особистісних взаєминах (І.М. Богдановська) та професійних (Н.Ф. Шевченко), етнічних, національних (М.Б. Боднар, Л.М. Співак), духовних (О.І. Климишин) відносинах.

Переживання молодими людьми потреби в самореалізації своїх екзистенцій у майбутньому інтенціює конструювання ними життєвих цілей (Н.Л. Бикова), планів (І.М. Астаф'єва, С.М. Шелепова), перспектив (М.Е. Насраддін), психологічних способів проектування майбутнього (О.В. Люсова, Л.В. Поміткіна).

Життєвий шлях має просторово-часову структуру. Він складається із загальновікових та індивідуальних фаз, що визначаються за багатьма параметрами життя. Із певного моменту людина сама починає свідомо керувати своїм життєвим шляхом. Проектуючи та здійснюючи свій життєвий шлях, індивід набуває статусу творця своєї долі у широкому розумінні, підвищує до свого внутрішнього світу, змінює погляд на дійсність, який стає дедалі пильнішим і глибшим. А той спосіб, за допомогою якого людина свідомо будує своє життя, свій шлях, і є життєвим цілепокладанням. Творча активність людини є головною умовою проектування життєвого шляху.

Цілепокладання формується в процесі взаємодії із соціальною дійсністю, виходячи з якої виробляється програма досягнення кінцевого результату, що узгоджується з уявленнями про свої можливості.

Обмеженнями для проектування успішного життєвого цілепокладання особистості можуть стати:

- низький рівень мотивації у вдосконаленні своєї особистості;
- наявність стереотипів у процесі визначення вектора проектування життєвого цілепокладання;
- недостатній рівень вольових зусиль особистості в процесі подолання життєвих труднощів;
- відсутність знань щодо побудови вибору ефективних методів саморегулювання та самокорекції тощо [2].

Сьогодні молодий вік сприймається як самостійний період життя, що має власну цінність. У психології молодий вік традиційно вивчається з позицій вчення Л.С. Виготського про роль соціальної ситуації розвитку та провідної діяльності у розвитку особистості [9].

У молодому віці людина усвідомлює себе як члена суспільства, осмислює своє місце в людському суспільстві та своє призначення у житті.

У зв'язку із цим молодість розглядається як психологічний вік переходу до самостійності, період самовизначення, набуття психічної, ідейної та громадянської зрілості, формування

світогляду, моральної свідомості та самосвідомості [6].

Соціальна ситуація розвитку в молодому віці визначається так: молода людина займає проміжний стан між дитиною та дорослою. З ускладненням життєдіяльності в молодості відбувається кількісне розширення діапазону соціальних ролей та інтересів, а також якісна їх зміна. З'являється все більше дорослих ролей, зростає рівень самостійності та відповідальності [3].

Характерною особливістю соціальної ситуації розвитку є вирішення важливого завдання професійного самовизначення, яке суспільство ставить перед молодою людиною.

Провідною діяльністю в молодості є навчально-професійна діяльність.

Студентський вік є найважливішим для суспільного розвитку і становлення особистості, характеру та інтелекту, а поведінка людини у цей період визначається, перш за все, проміжністю її становища: переходячи з дитячого світу до дорослого, людина не належить повністю ні до того, ні до іншого. Ця особливість соціальної ситуації та життєвого світу проявляється і в психіці, для якої типові внутрішні протиріччя, невідповідність рівня прагнень, підвищена сором'язливість і водночас агресивність, схильність приймати крайні позиції та погляди [4].

На стадії студентства в умовах ускладнення системи відносин, в яку включена особистість, перед нею все частіше і в більш гострій формі постає проблема особистісного вибору, що вимагає усвідомлення своєї позиції та особливого значення для студента набуває спілкування з однокурсниками.

Основним принципом спілкування та психічного життя загалом у молодому віці є виражений пошук шляхів до світу через знаходження шляху до себе [5; 7].

Для емпіричного вивчення психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді нами було проведено дослідницько-експериментальну роботу на базі Національного університету кораблебудування імені Адмірала Макарова. Вибірка становила 40 студентів спеціальності «Психологія».

Для дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді було використано такі методики:

1. Методику «Прислів'я» С.М. Петрової, що вивчає особливості ціннісних відносин до життя, до інших людей і до самих себе.

2. Методику діагностики ступеня задоволеності основних потреб, спрямовану на виявлення ієрархії потреб та вивчення ступеня задоволеності основних груп потреб (за класифікацією А. Маслоу).

Відповідно до результатів, отриманих за допомогою методики «Прислів'я», ми встановили таке: 70–100% – високий рівень зна-

чуєності духовного ставлення до життя, матеріальних благ, простого сприйняття життя, оптимістичного та рішучого ставлення до життя, цінності самовизначення, прагнення до здобутків, позитивного ставлення до людей, цінності колективізму, значущості дружби, навчання, праці, дотримання законів; 60–70% – середній рівень; 40–60% – низький рівень. Зазначені результати графічно відображено на рис. 1.

Відповідно до результатів, отриманих за допомогою діагностики ступеня задоволеності основних потреб (за класифікацією А. Маслоу), ми вибудували ієрархію найбільш значущих потреб для групи респондентів:

- 1) підвищення рівня майстерності та компетентності (70%);
- 2) забезпечити собі майбутнє (60%);
- 3) матеріальний комфорт (60%);
- 4) розвивати свої сили та здібності (50%);
- 5) бути зрозумілими іншими (50%).

Зазначені результати представлено на рис. 2.

Таким чином, можемо стверджувати, що необхідність вибору цінностей виникає у момент кризи свідомості особистості як пошук нових орієнтирів. Це породжує страх, невпевненість, провину, тобто всі прояви кризи. Це роздвоєння свідомості (набуття «Я», свободи є водночас руйнуванням початкової цілісності) породжує кризу. Часткове подолання лежить у можливості опрідметнення, наближення свободи, що стає можливим за допомогою діяльності, творчості та особистісного спілкування. Творчість допомагає відчути свою особисту свободу, усвідомити себе вільним. У творчості людина знаходить свою діяльність.

У ході проведеного нами теоретичного вивчення ціннісної сфери сучасної молоді, а також здійсненого емпіричного дослідження можемо зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Ціннісні орієнтації – стійке, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних благ та ідеалів, які розглядають як предмети, цілі або засоби для задоволення життєвих потреб людини.

2. Цілепокладання є головним способом проектування життєвого шляху в молодому віці.

3. За методикою «Прислів'я» встановлено, що: 70–100% респондентів проявляють високий рівень значущості духовного ставлення до життя, матеріальних благ, простого сприйняття життя, оптимістичного та рішучого ставлення до життя, цінності самовизначення, прагнення до здобутків, позитивного ставлення до людей, цінності колективізму, значущості дружби, навчання, праці, дотримання законів; 60–70% – середній рівень; 40–60% – низький рівень.

4. Ієрархія найбільш значущих потреб для групи респондентів представлена так: 1) під-

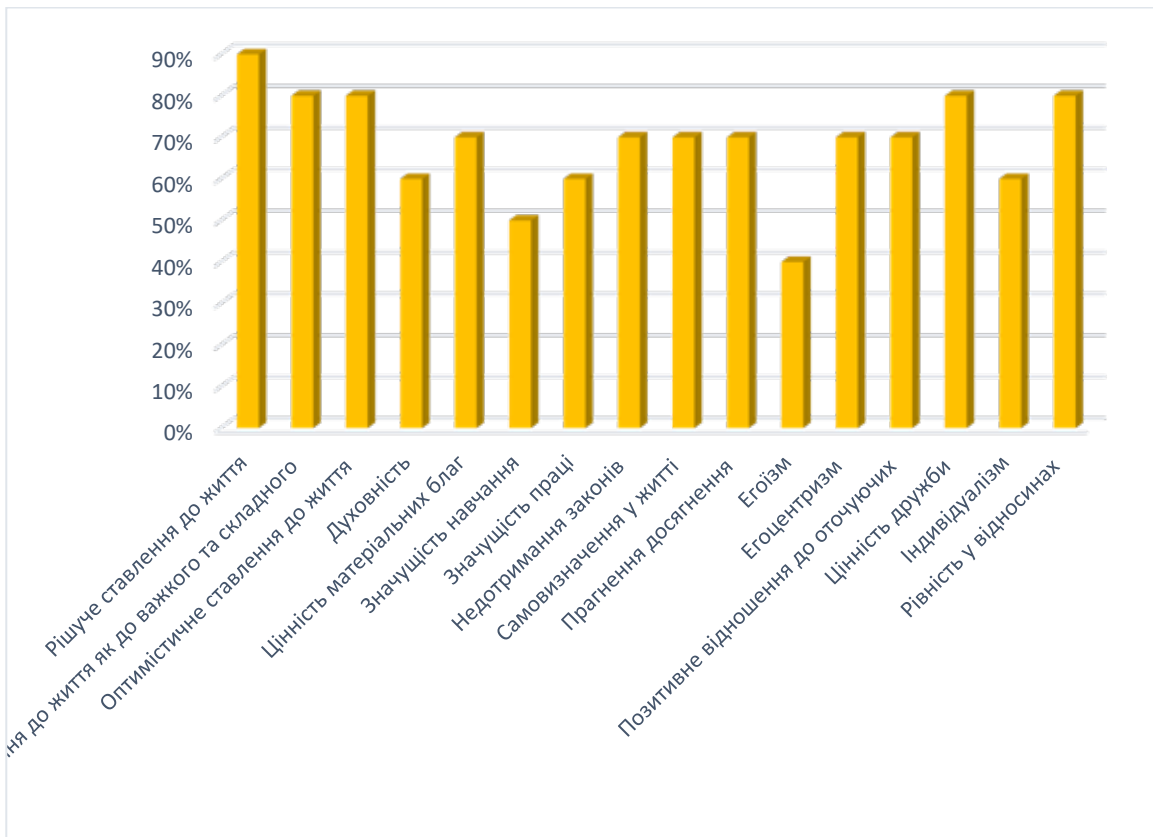

Рис. 1. Результати діагностики ціннісних відносин до життя, до інших людей і до самих себе

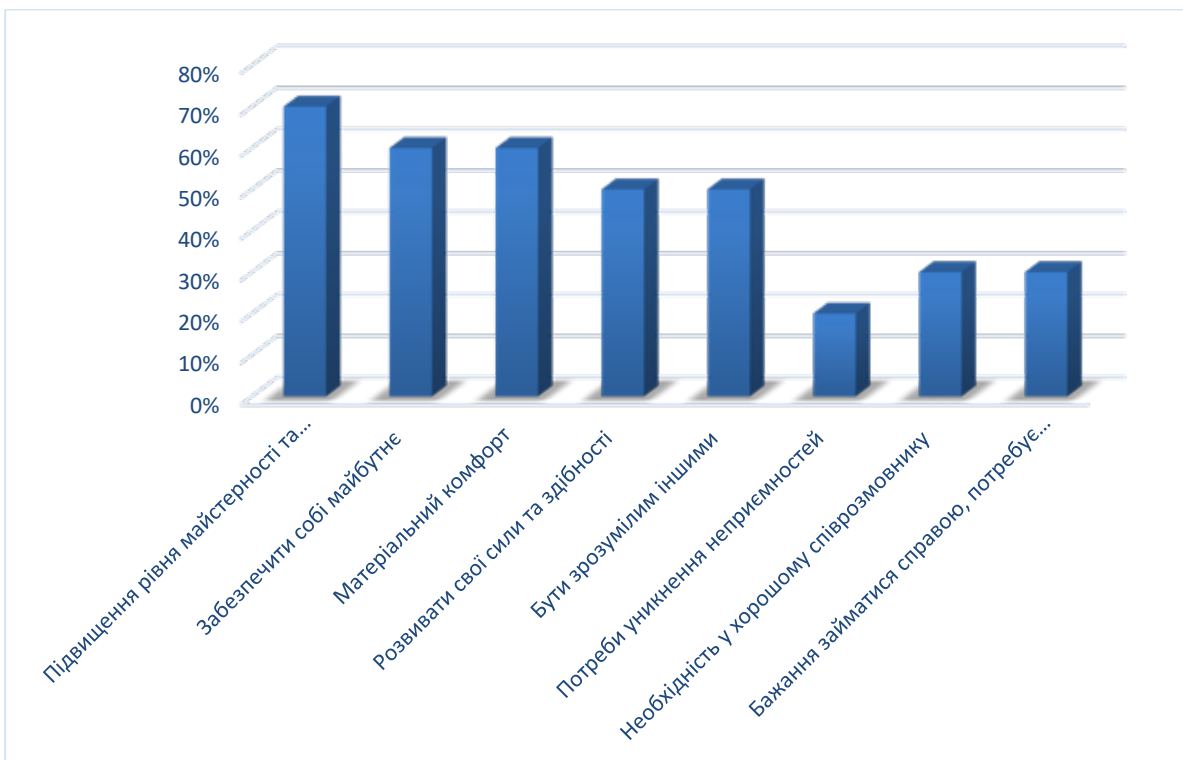

Рис. 2. Ієрархія значущих потреб для групи респондентів

вищення рівня майстерності та компетентності (70%); 2) забезпечити собі майбутнє (60%); 3) матеріальний комфорт (60%); 4) розвивати свої сили та здібності (50%); 5) бути зрозумілими іншими (50%).

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні взаємозв'язку ціннісної сфери особистості та рівня її самопізнання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко Т.Л. Психологічні основи впливу ціннісно-сміслової сфери на професійне становлення майбутнього фахівця. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 4(65). С. 26–36.
2. Вірна Ж.П. Професійний простір особистості: від ознак дисциплінарності до реальності суб'єктивного моделювання. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 100–111.
3. Герман Є.О. Соціально-психологічна ідентичність сучасного студента. 2008. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8759/1/14.pdf>
4. Євстафієва Л.М. Психологічні чинники становлення життєвої стратегії у студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 18. 880 с.
5. Жилін М.В. Еволюція поняття «криза ідентичності» у вітчизняній та зарубіжній психології. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»*. 2020. № 4. С. 5–12.
6. Кузьміна І.П. Професійна ідентичність майбутніх фахівців. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. Вип. 1. С. 102–106.
7. Матвійчук О., Краєва О. Проблема формування ідентичності в підлітковому віці у контексті розвитку творчої особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 65(1). С. 64–71.
8. Панчук Н.П. Ціннісна сфера особистості та її роль у становленні професіонала. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 29. С. 471–480.
9. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / уклад.: Л.М. Яворовська та ін. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 13–17.
10. Романова Ю.В. Розвиток особистісного потенціалу майбутніх психологів за допомогою програми оптимізації ціннісних детермінант професійного мислення майбутніх психологів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки*. 2013. № 42(66). С. 239–248.